

Dames en heren,
Beste Erik,

U zal het mij niet kwalijk nemen dat ik, in de context van een boekvoorstelling over film, populaire cultuur en christendom, er de titel van een Amerikaanse film (1976) bijhaal. *A star Is Born*. Ik verwijs daarmee niet naar de romance tussen Barbara Streisand en Kris Kristofferson, evenmin naar de ster die 2000 jaar geleden in Bethlehem werd geboren. Het gaat mij om de wijze waarop de ster van deze avond, Erik Buys, christendom en populaire cultuur filmisch ter sprake brengt in zijn boek. Want daarover gaat zijn publicatie: 'over de levende christelijke elementen in de populaire cultuur.' (p. 10)

Het eerste deel van het boek bevat verstandige vragen van leerlingen over de bijbelse geloofsverhalen. Zijn ze wel waar? Zijn ze niet subjectief? Bevatten ze wel meer dan algemeen menselijke wijsheid? Etc. Maar de leerlingen, dat zal u lezen, stoten op een schrandere leraar, mét jezuïetenstreken. Want zonder dat de leerlingen het goed beseffen, slaagt die leraar erin hun vragen om te buigen in een soort apologie of geloofsverdediging. De auteur lukt erin een pleidooi te houden voor het redelijke (Jan), het intersubjectieve (Hanna), het symbolische (Evelien), het interpretatieve of hermeneutische (Pieter) en het evocatieve (Ben) karakter van geloofskennis. Daarmee zijn de misverstanden weggeruimd en kan het verstand beginnen spreken.

Dat is het tweede deel van het boek, ingefluisterd door René Girard, Frans filosoof en literatuurwetenschapper. Hij levert aan de auteur het scenario om het christelijk verhaal te verfilmen. Girard levert de verhaalstructuur – mime en zondebok – en de dialogen – o.a. tussen Pilatus en Jezus (Joh. 18, 38) – om het christelijk verhaal vandaag verstaanbaar te maken. Die verstaanbaarheid en actualiteit hebben met de volgende vraag te maken. Ik citeer: 'Bouwen wij een identiteit op ten koste van anderen – die dan "zondebokken" worden –, of kunnen wij ons tot de ander "bekereren" – dat wil zeggen de ander niet gebruiken om een bepaald beeld van onszelf te vestigen, maar de ander beminnen om wie de ander is? Zeer scherp geformuleerd worden we, vanuit het werk van René Girard, uitgedaagd om ons de vraag te stellen of we "religieus" dan wel "christelijk" door het leven gaan.' (p. 37)

In het derde deel van het boek krijgt die vraag haar beslag vanuit drie dossiers van ontmoeting tussen christendom en populaire cultuur (de film *Troy*, het lied *Stan* van Eminem en de film *American Beauty*). De auteur past er enkele hermeneutische schema's van Girard toe op producten van de populaire cultuur en brengt zo enkele kenmerken van de joods-christelijke traditie voor het voetlicht.

Want dat is wat de auteur met dit boek, en ook in zijn eigen godsdienstles wil bereiken. Ik citeer uit de inleiding: 'Mijn voornaamste taak als godsdienstleerkracht bestaat erin de film van het christelijk verhaal te tonen.' (p. 15) Dat is een belangrijke zin. Het gaat in de godsdienstles om tonen, laten zien. Anders gezegd, de auteur wil als leraar het verhaal van Jezus tot leven brengen. Het is trouwens ook, met een knipoog naar Schillebeeckx, het verhaal van een Levende. En inderdaad, het is zoals met een film. Een film wordt tweedimensionaal geprojecteerd, maar de platte beelden krijgen diepte (drie dimensies) in de beleving van de toeschouwer als de personages 'mensen van vlees en bloed' worden. Net zo wordt in de godsdienstles het christelijk verhaal een verhaal van de Levende als de leraar erin slaagt om via het personage Jezus diepte op te roepen in de beleving van de leerlingen.

Het is trouwens wat de auteur zelf is overkomen. Zij het niet in de les, maar in het koor. Eerwaarde. Eerwaarde Michaël Ghijs, aan wie dit boek is opgedragen, was, denk ik, voor de auteur een echte leraar. Ik vermoed dat Erik hem wil navolgen, in de beste christelijke betekenis, met creatieve trouw. Ik denk dat de auteur, via film en popmuziek, zijn leerlingen wil laten aanvoelen wat E.H. Ghijs in de auteur zelf heeft losgemaakt. Want bestond het echte leraarschap van E.H. Ghijs er niet in dat hij van de partituur van klassieke muziek het verhaal van de Levende kon maken?

Dit boek heeft mij veel geleerd. Over de sprekende kracht van de populaire cultuur. Over hermeneutische knooppunten. Over verstandige vragen van leerlingen. Over een gewiekste maar zeer authentieke leerkracht: lees de epiloog er maar eens op na! En toch dook er doorheen mijn lectuur ook telkens weer een bezorgdheid op. Ik verklaar mij nader.

Ongetwijfeld biedt René Girard een boeiende leessleutel om het ontstaan van de cultuur en de eigenheid van het christendom te begrijpen. Doorheen de bril van Girard verschijnt Jezus als de man

die definitief de mimetische logica doorbrak. Door zijn onschuld en totale overgave spiegelde hij aan de 'menigte' (lees de cultuur) de logica van de mimetische begeerte. Omdat Jezus zijn dood vrijwillig op zich nam, keerde hij de zondeboklogica binnenste buiten. Jezus gaf immers blijk van een formidabele trouw en overgave. Hij slaagde er zelfs in zijn eigen dood te onthalen. Niet mijn wil, maar Uw wil geschiede ... In de lijn daarvan is het juist, zoals de auteur beklemtoont, Jezus te begrijpen als een oproep zich 'tot de ander te bekeren' in plaats van ermee te rivaliseren.

Alleen, biedt de leessleutel van Girard ook de kans om Jezus' overgave te begrijpen in relatie tot zijn Vader? Anders gezegd, krijg je door de bril van Girard ook zicht op de wijze waarop God ons eerst heeft onthaald, nog voor wij Hem en de anderen welkom heten? Laat het me nog scherper formuleren: kan er uiteindelijk een andere dan een Bijbelstheologische leessleutel dat wonder van het geloof reveleren, namelijk dat het christelijke leven, de oproep de ander gastvrij te onthalen, al een antwoord is op de wijze waarop God zelf, van alle begin af, de mens heeft onthaald [In Bijbelse termen, 'Nu gaan wij de mens maken, als beeld van Ons, op Ons gelijkend.' (Gen. 1, 26)].

Concreet, ontstaan Kaïns frustraties omdat hij zich aan zijn broer spiegelt (p.76)? Of is zijn frustratie het psychologische symptoom van zijn onvermogen te aanvaarden dat God om hem geeft, wat hij ook offert? Eenzelfde vraag over de gelijkenis van de vader met zijn twee zonen. Ligt de kern van het verhaal in de rivaliteit tussen de broers? Of in het feit dat ze beiden in een verkeerde verhouding tot de vader (God) staan. De jongste denkt dat hij de liefde van de Vader kan opeisen. 'Geef me mijn deel'. De oudste denkt dat hij de liefde van de vader moet verdienen door hard te werken. Maar zijn ze niet beiden in hetzelfde bedje ziek? Hebben ze niet allebei moeite om te aanvaarden dat ze aanvaard zijn, om niets? Gewoon omwille van het feit dat ze er zijn. Want zegt de tekst niet dat nog voor ze zich zorgen maken over de liefde van de vader, die liefde er al is? 'Mijn jongen toch, alles wat ik heb is van jou.' Je hoeft niet hard te werken om mijn liefde te verdienen. Of, Kaïn, je hoeft geen offer te brengen om door Mij graag gezien te worden.

Beste Erik, je stelt zelf de vraag op pagina 77: 'In hun verhalen over God geven de bijbelse schrijvers dan eigenlijk hun visie weer op menselijke relaties en hoe die vorm moeten krijgen. Gaat het hier inderdaad om een puur menselijke visie die gemakkelijk door psychologen uiteengezet kan worden – zónder de omweg van al die godsdienstige symboliek – of geeft de bijbel ook een waarlijk "goddelijk" perspectief weer? We kunnen deze kwestie niet uitputtend beantwoorden, maar we wijzen de lezer er op dat het antwoord op deze vraag bepalend is voor het statuut van het christelijk verhaal en de christelijke levenswijze: zijn die alleen "antropologisch" of ook "theologisch"? Je voegt eraan toe: 'Alleszins geraken we met een bijbelse antropologie al een heel eind ver.' Dat is waar? Maar geraken we ver genoeg? Geraak jij zover zoals je eigenlijk bedoelt?

Kan je de Bijbelse antropologie volledig exploreren zonder de leessleutel van de Schrift zelf: namelijk dat God eerst is en door zijn Liefde de garantie is voor de mens om buiten de mimetische begeerte te leven? En kun je het verhaal van de Levende exhaustief beschrijven zonder erop te wijzen dat Jezus voor christenen diegene is die net van die eerste, totaal onvoorwaardelijke Liefde van God definitief getuigenis is komen afleggen?

Ik ben zeer benieuwd naar je antwoord op mijn vragen in je volgende boek.

Dames en heren,

Er ligt voor ons een intrigerend boek op tafel. Het is inspirerend en, zoals in de beste christelijke traditie, intellectueel stimulerend. Ik beveel het u zeer graag aan. En Erik, wacht niet te lang met je volgende boek.